

Naar aanleiding van het bosdebat 'Help, de kaalkap is terug' op 30 oktober jl. in de Hogeschool van Hall Larenstein, is dit artikel geschreven.

— Jaap Kuper vs. Simon Klingen

Lange tijd leek de kaalkap voorgoed te zijn verdwenen uit het Nederlandse bos, maar sinds enkele jaren wordt deze verjongingsmethode weer op meerdere plekken toegepast. De grote kapvlaktes en stevige bodembewerking zorgen voor gefronste wenkbrauwen bij menig bouseigenaar. Vergooi je hier niet alles mee wat de afgelopen jaren is opgebouwd of is er wel degelijk een plek voor zogenoemde genuanceerde kapvlaktes in het toekomstige bos? Twee bosbeheerders Jaap Kuper (voormalig bosbeheerder Kroondomein Het Loo) en Simon Klingen (voormalig bosbeheerder Utrechts Landschap) beargumenteren hun standpunt in de kaalkap-discussie en geven daarbij hun eigen visie hoe het bosbeheer zou moeten worden vormgegeven.

> Kaalkap

De kaalkap is volgens Kuper een verouderd systeem, uit de tijd dat aanplant nog goedkoop was. Aanplant, kap, aanplant, kap volgen elkaar steeds op. *"Het zinkende schip van de bosbouw"*. Kuper pleit ervoor om te stoppen met kapvlaktes en te gaan voor *natuurvolgend bosbeheer*. Kapvlaktes, zeker als daar bodembewerking op volgt, leiden volgens hem tot een verlies aan esthetiek, biodiversiteit, bodemvruchtbaarheid, koolstofbinding en exploitatieverlies en zijn daarom niet duurzaam. De bouseigenaar wil instandhouding en waardeverhoging, wat te bereiken is met het volgen van natuurlijke processen. Dit door de natuur van het bos te volgen met extensief maar flexibel beheer en alleen ingrepen te doen die financieel rendabel zijn. De wildstand is de sleutel tot biodiversiteit en houtproductie.

Klingen deelt de zorgen over de vaker voorkomende kaalkap, daarentegen is hij genuanceerder en ziet ook de voordelen van kapvlaktes, althans wanneer ze op een bepaalde manier worden uitgevoerd. Hij introduceert de term *genuanceerde kapvlakte*, die onderdeel zou kunnen zijn van *geïntegreerd bosbeheer*. Deze is variabel van maat en vorm, bevat schermboomen, kent een beperkte bodembewerking en zorgt voor fraaie bosranden. Klingen noemt een aantal pluspunten van deze

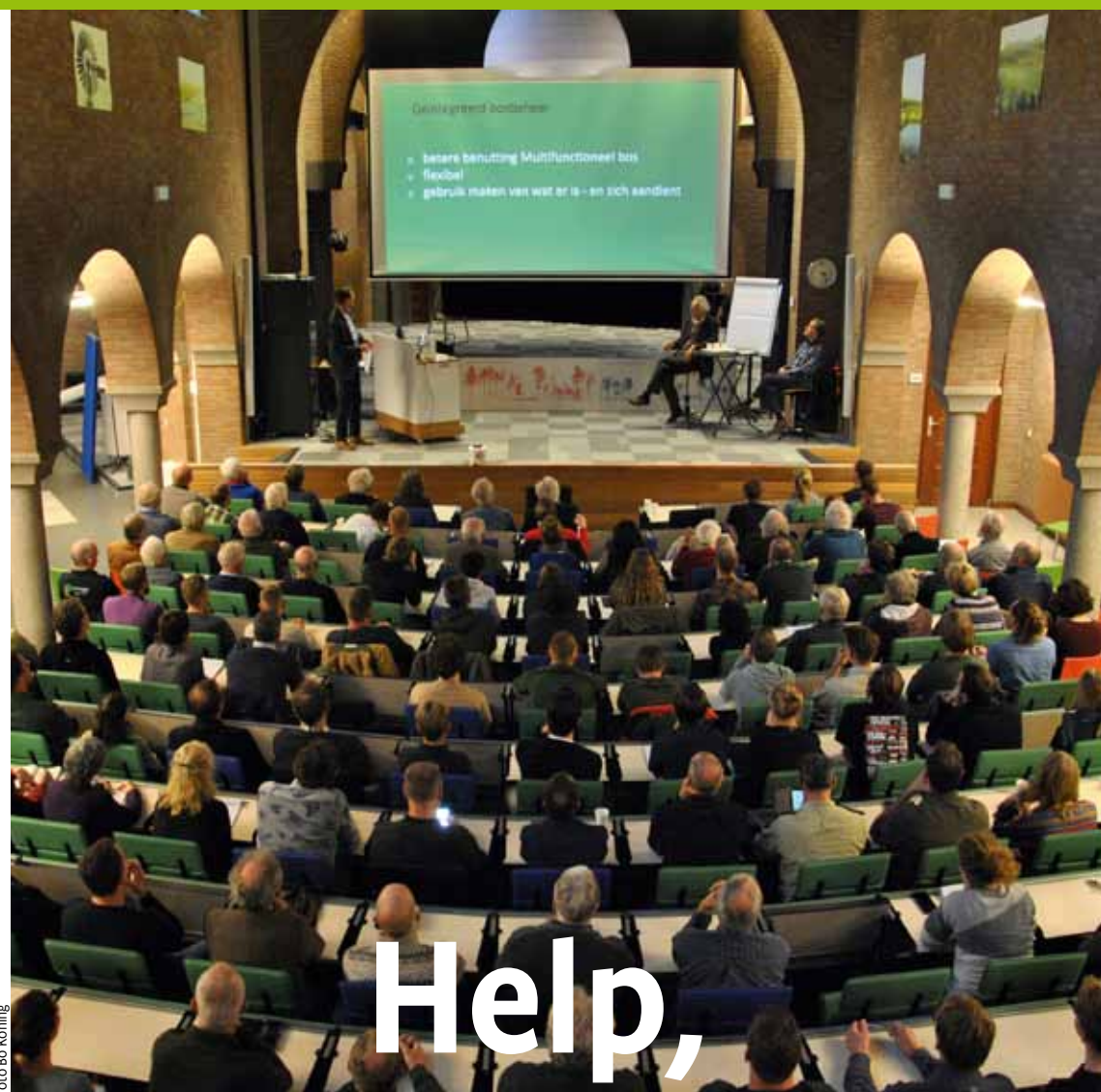

foto: Bo Koning

Help, de kaalkap is terug!

vorm van kaalkap: het is gemakkelijk werken, zorgt voor afwisseling in het landschap en kan juist leiden tot meer biodiversiteit.

Wild in het bos

Wild is volgens Kuper een integraal onderdeel van bos en natuur: *"Bossen waar geen herten voorkomen zijn gemankeerd"*. Kijkend naar de bosdoelen zijn er drie perspectieven op de wildstand: (1) vanuit beleving zijn hoge wildstanden gewenst; (2) vanuit biodiversiteit zijn fluctuerende wildstanden gewenst; (3) vanuit houtproductie zijn periodiek lage wildstanden gewenst. Om hieraan te voldoen moet je 'ecologisch jagen'. Dit houdt in dat het afschot wordt geconcentreerd in de te verjongen bosgebieden. Op deze manier probeer je het effect van predatoren op het gedrag van prooidieren (het wild) na te bootsen, maar dan passend bij het doel van het bos. Klingen noemt het *verdomd onhandig om de herten alles kaal te laten vreten*. Een lage wilddruk is noodzakelijk voor een goede bosverjonging en hij heeft zijn twijfels of ecologisch jagen überhaupt werkt. Tot nu toe zijn daar erg weinig (goede) praktijkvoorbeelden van. Juist op plekken waar een kap

is geweest is deze begrazingsdruk funest voor de verjonging van loofbomen. Kuper is van mening dat dit probleem juist met ecologisch jagen is op te lossen. We onderschatten vaak het leervermogen van herten, ze hebben snel door waar het gevaarlijk is en blijven weg, zo kun je de begrazingsdruk lokaal verlagen waar je verjonging wil. Tot slot noemt Klingen het belang van open vlaktes voor de jacht. In een dicht bos kun je helemaal niet jagen. Er wordt altijd gejaagd aan de rand van het bos, om die bosranden te creëren kan de genuanceerde kaalkap uitkomst bieden.

Het bosbeeld en de biodiversiteit

Biodiversiteit is een belangrijk doel in het huidige bosbeheer. De heren zijn het er beide over eens dat de afgelopen decennia de natuurwaarde is gestegen in het Nederlandse bos. In zijn visie pleit Klingen voor een menging van boomsoorten waarvan een aandeel inheems is. Naaldbomen zijn belangrijk voor de teelt van kwaliteitshout en moeten zeker niet uitgesloten worden. Daarnaast speelt in dit geschetste bosbeeld de berk een cruciale rol met behoorlijk veel natuurwaarde. Klingen komt met de stelling: *'Een mooie*

kapvlakte is niet lelijk'. De open ruimtes zijn van waarde voor het boslandschap en kunnen juist de biodiversiteit verhogen. Gemengde bossen met uitheemse soorten en de successie van kapvlaktes, kunnen interessante soorten en habitats voortbrengen. Echter, de biodiversiteit die daaruit voortkomt is niet de biodiversiteit waar het bij natuurbescherming om gaat, aldus Kuper. Het gaat om de inheemse bossoorten die kenmerkend zijn voor het Nederlandse bos. Van het inheemse bos is bijna niets meer over, dat zouden we meer moeten koesteren. Daarnaast is hij van mening dat veel natuurwaarden versterkt kunnen worden door meer loofbos te laten ontstaan. De toename van natuurwaarde in het bos is positief maar geeft geen reden om nu te verslappen en meer exoten met inheems bos te integreren. Soorten als lariks of douglas hebben de neiging om het bos over te nemen en daardoor wordt inmenging van inheemse soorten bemoeilijkt en daalt de biodiversiteit. Klingen is het daar niet mee eens. Hij ziet legio voorbeelden van geslaagde mengingen van bijvoorbeeld douglas met beuk en berk. De plaatselijk soms te sterke verjonging van douglas is hanteerbaar, het wegmaaien van de verjonging van deze soorten is immers snel gedaan en naaldbomen geven geen hergroei na afzetten. Kuper is het hier niet mee eens. Het wegmaaien leidt tot extra kosten die niet worden terugbetaald en daarom pleit hij voor een zonering van inheemse en uitheemse boomsoorten en idem bostypes.

Recreatie

De laatste decennia is de publieke opinie belangrijker geworden in het bosbeheer. De vraag in dit debat rijst: 'Wat vinden bezoekers van de kaalkap in het bos?'. Kuper refereert aan onderzoek waaruit blijkt dat een bos dat 'het werk van mensen ademt', met bomen in rijen, zichtbare uitrijpaden en kapvlaktes, laag wordt gewaardeerd. Klingen is het daar in beginsel mee eens, maar stelt dat de minpunten eenvoudig zijn op te lossen. Diversiteit en afwisseling van bosbeelden zorgen voor een hoge waardering. Rechte uitrijpaden zijn foeilelijk, maar dat kun je vrij eenvoudig voorkomen door ze af te laten buigen. Klingen stelt: "De kinderwagen staat stil op de open plek in het bos". Genuanceerde kapvlaktes zijn zo een verrijking van de bosbeleving, de schaal en de plek in het landschap zijn daarbij natuurlijk van belang. Volgens Kuper kan het wild in het bos ook voor hele fraaie open plekken zorgen in het bos, die wel natuurlijk zijn.

Houtproductie

Kuper noemt dat bij kaalkap altijd sprake is van ontijdige oogst, bij sommige bomen ben je te laat en bij andere te vroeg. Kortom, dat kost altijd geld. Volgens hem ben je dus financieel ongunstig bezig. In zijn visie moet elke ingreep leiden tot een meerwaarde en kaalkap geeft nooit rendement. Daarentegen ontstaan in natuurlijke situaties altijd dikke bomen die netto geld opleveren doordat er geen investeringslast aan kleeft. De financiële doeldiameter bepaalt wanneer een boom maximaal financieel rendement heeft

en gekapt kan worden. Klingen is het daarmee oneens. 'Vergeet het rendementsdenken, er moet gewoon mooi bos komen'. Investeren hoeft niet altijd geld op te leveren. Het gaat hierbij ook om de immateriële kanten, zoals de intrinsieke waarde en esthetiek van het bos. 'Bos is de goedkoopste vorm van natuur'. Volgens Klingen mag bosbeheer best geld kosten en de samenleving zou hier meer in moeten investeren. Kuper vindt dit niet erg reëel. Dat subsidiegeld is er niet gegarandeerd en is trouwens helemaal niet nodig. Wat nodig is, is meer vakmanschap om slim om te gaan met de natuurlijke processen.<

Harm Bolle & David Kingma
Commissie Natuurlijke Verjonging van de KNBV,
organisator van het bosdebat.

Schrijvers gezocht voor kennisverspreiding via Wikipedia

De Vaste Redactiecommissie Wikipedia-Bos (VRC) werkt al tien jaar als (informele) commissie binnen de Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging (KNBV) en de Vereniging Tropische Bossen (VTB). Ons doel is om betrouwbare informatie over bos en bos/natuurbeheer voor het algemeen publiek toegankelijk te maken via Wikipedia. We doen dit door nieuwe artikelen op Wikipedia te plaatsen en bestaande artikelen te verbeteren. De brede deskundigheid binnen de KNBV en VTB is daarbij onontbeerlijk. Veel onderwerpen zijn nog niet beschreven.

Vandaar onze oproep: er is dringend behoefte aan input van de leden van KNBV en VTB: schrijf een nieuw artikel en/of verbeter een bestaand artikel over een onderwerp uit je vakgebied! Een auteurshandleiding en onderwerpenlijst zijn beschikbaar. De VRC begeleidt de auteurs, doet de eindredactie en zorgt voor plaatsing op Wikipedia. We streven naar minimaal twee nieuwe artikelen per jaar om dit zinvolle werk voort te zetten. Het is niet de bedoeling dat de VRC zelf de artikelen schrijft. In de eerste jaren kregen we veel input van deskundigen, maar bij gebrek daaraan hebben we in 2017 en 2018 ook eigen artikelen geplaatst: "Betalen voor ecosysteemdiensten" en "Bos en spiritualiteit". Daarnaast is het artikel "Mangrove" aanzienlijk uitgebreid en verbeterd dankzij het studentenschrijfproject met de VTB.

In totaal zijn de afgelopen tien jaar negentien artikelen geplaatst of aanzienlijk verbeterd. Uit gegevens van Wikipedia blijkt dat de meeste door ons bewerkte lemma's per maand enkele tientallen tot honderden malen worden geraadpleegd. Het heeft dus echt zin om mee te werken aan goede informatie over bos en bosbeheer op Wikipedia!

Meedoen? Graag!

Meer informatie via vrc.wikibos@gmail.com

Zo min mogelijk doen

Bosbeheer is op het juiste moment zo min mogelijk doen. Het meeste gaat vanzelf in het bos. De bomen groeien en sterven weer af en een levensgemeenschap ontwikkelt zich als gevolg van het samenspel tussen de bodem, grote grazers, de bomen en het zonlicht. Wanneer we echter iets specifiek verlangen van het bos moeten we in de meeste gevallen, af en toe iets doen. Voor dikke, rechte stammen moet geselecteerd, gedund en uiteindelijk geoogst worden, voor natuurdoelstellingen dient op specifieke milieumomstandigheden gestuurd te worden en om karakteristieke bomen langs het pad te krijgen dienen deze in de meeste gevallen eerst de ruimte te krijgen om deze karakteristieke vorm te krijgen.

Nog altijd zal echter het grootste deel van de tijd niets gedaan hoeven te worden. Het beoordelen van het moment waarop wél iets moet gebeuren, is een belangrijk onderdeel van het vak van bosbeheerder. Hoewel alles traag verloopt in het bos komt iedere beheerder regelmatig situaties tegen waarin terugkijkend eerder ingegrepen had moeten worden. Het lastigste is denk ik echter om bij ingrijpen vervolgens zo min mogelijk te doen. Niets doen kan in veel gevallen leiden tot het verdwijnen van gewenste waarden in het bos, maar te veel doen net zo goed. Een bijzondere vegetatie wordt overwoekerd door bramen door de lichttoename, de verjonging wordt gedomineerd door takkige 'protzers' en er ontstaat maatschappelijk gemor. Ook zorgt te veel doen vaak voor kostbaar opvolgbeheer. Door de toename van licht moet verjonging of aanplant vrijgemaakt worden van ruigtekruiden of moeten takkige bomen opgesnoeid worden.

Vanuit het idee van efficiënt werken lijkt het aantrekkelijk om bij ingrijpen in het bos gelijk stevig en grootschalig in te grijpen. Het bos is echter meestal gebaat bij geleidelijke bijsturing. Te stevig ingrijpen leidt meestal tot hoge kosten en gaat vaak ten koste van de bestaande waarden in het bos. Mijn goede voornemen voor het nieuwe jaar is dus, zo min mogelijk doen.

Wouter Delforterie